

جایگاه انقلاب اسلامی در نظم نوین جهانی از دیدگاه مقام معظم رهبری

مریم خزایی^۱

چکیده

انقلاب اسلامی ایران به عنوان یکی از برجسته‌ترین تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی قرن بیستم، تأثیرات عمیقی بر ساختار و روندهای نظم نوین جهانی برجای گذاشته است. این انقلاب که بر پایه اصول توحید، عدالت اجتماعی، استقلال سیاسی و مقاومت در برابر سلطه‌گری شکل گرفت، الگویی نوین و متفاوت از حکمرانی اسلامی و مردم‌سالارانه را معرفی کرد که نه تنها ساختار داخلی ایران را دگرگون ساخت، بلکه الهام‌بخش جنبش‌های آزادی‌خواهانه، عدالت‌طلبانه و بیداری اسلامی در سطح منطقه‌ای و جهانی شد. از منظر مقام معظم رهبری، انقلاب اسلامی ایران نقش محوری در تغییر موازنه‌های قدرت جهانی ایفا کرده و با تضعیف نظم سلطه‌گرانه غرب، زمینه‌ساز شکل‌گیری نظم نوینی مبتنی بر عدالت، معنویت و استقلال ملت‌ها شده است. این انقلاب با بهره‌گیری از ظرفیت‌های داخلی نظیر جوانان، اقتصاد مقاومتی و انسجام ملی، و همچنین فرصت‌های بین‌المللی از جمله گسترش همکاری‌های منطقه‌ای و دیپلماسی مقاومت، توانسته است جایگاه خود را در عرصه جهانی تثبیت و تقویت کند. با وجود چالش‌های اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و رسانه‌ای، انقلاب اسلامی با تداوم تفکر انقلابی، جهاد تبیین و بازتولید گفتمان مقاومت، مسیر توسعه و تأثیرگذاری خود را در نظم نوین جهانی ادامه می‌دهد. این مقاله با رویکردی تحلیلی و تفصیلی، جایگاه انقلاب اسلامی را در تحولات نظم نوین جهانی از دیدگاه مقام معظم رهبری به صورت جامع و مستند تبیین می‌کند.

کلمات کلیدی: نظم نوین جهانی، انقلاب اسلامی، مقاومت و استکبار ستیزی، بیداری اسلامی.

^۱ سطح دو، حوزه علمیه ریحانه النبی شهرستان ملارد

مقدمه

انقلاب اسلامی ایران، به عنوان یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی قرن بیستم، نه تنها ساختارهای داخلی کشور را دگرگون ساخت بلکه تأثیرات عمیقی بر نظم نوین جهانی و به‌ویژه جهان اسلام برجای گذاشت. این انقلاب که با شعارهای توحید، عدالت، استقلال و مقاومت شکل گرفت، الگویی نوین از حکمرانی مبتنی بر ارزش‌های الهی و مردمی ارائه کرد که توانست در مقابل نظم سلطه‌گرانه غربی ایستادگی کند و الهام‌بخش جنبش‌های آزادی‌خواهانه و عدالت‌طلبانه در سطح منطقه‌ای و جهانی شود. در شرایطی که نظام بین‌الملل پس از جنگ سرد وارد مرحله جدیدی از تحولات چندقطبی و پیچیده شده است، تحلیل جایگاه انقلاب اسلامی در این نظم نوین، از اهمیت راهبردی و نظری برخوردار است.

مسئله اصلی این تحقیق، بررسی جایگاه و نقش انقلاب اسلامی ایران در شکل‌دهی و تغییر نظم نوین جهانی است. سوال اصلی پژوهش این است: «انقلاب اسلامی چگونه توانسته است نظم جهانی را تحت تأثیر قرار دهد و با چه فرصت‌ها و چالش‌هایی در مسیر حفظ و تقویت جایگاه خود در نظم نوین جهانی مواجه است؟» همچنین، این تحقیق می‌کوشد راهبردهای مؤثر انقلاب اسلامی برای تداوم نقش‌آفرینی در نظام بین‌الملل را شناسایی و تحلیل نماید.

هدف اصلی این پژوهش، تحلیل ابعاد مختلف نقش انقلاب اسلامی در تحول نظم نوین جهانی و ارائه چارچوب نظری و تحلیلی برای فهم بهتر این جایگاه است. در این راستا، اهداف فرعی شامل شناسایی مؤلفه‌های کلیدی انقلاب اسلامی که بر نظم جهانی تأثیرگذار بوده‌اند، بررسی چالش‌ها و فرصت‌های پیش رو و ترسیم چشم‌انداز آینده انقلاب در عرصه بین‌المللی می‌باشد.

ضرورت انجام این تحقیق از چند منظر قابل توجه است. نخست، با توجه به تحولات پیچیده و شتابان نظم جهانی و تغییر موازنه‌های قدرت، شناخت دقیق جایگاه انقلاب اسلامی می‌تواند به سیاست‌گذاران داخلی و بین‌المللی در اتخاذ تصمیمات راهبردی کمک کند. دوم، انقلاب اسلامی به عنوان یک جریان تمدنی و ایدئولوژیک، الگویی متفاوت از نظم جهانی ارائه داده است که فهم آن برای دانش‌پژوهان علوم سیاسی، روابط بین‌الملل و مطالعات اسلامی ضروری است. سوم، با توجه به فشارهای اقتصادی، فرهنگی

و امنیتی که انقلاب با آن مواجه است، تحلیل علمی و جامع این موضوع می‌تواند راهکارهای مؤثری برای مقابله با چالش‌ها و بهره‌برداری از فرصت‌ها ارائه دهد.

مطالعات متعددی در حوزه انقلاب اسلامی و نقش آن در نظم نوین جهانی انجام شده است که هر یک از زاویه‌ای خاص به این موضوع پرداخته‌اند. از جمله مقاله «جایگاه انقلاب اسلامی ایران در نظم نوین جهانی» نوشته محمدرضا محمدی‌حسینی، که به بررسی ابعاد نظری و عملی انقلاب در تغییر نظم جهانی می‌پردازد و اهمیت آن را در تحولات بین‌المللی تحلیل می‌کند. همچنین مقاله «انقلاب بیدارساز: نقش انقلاب اسلامی ایران در بیداری جهان اسلام» به قلم سیدمهدی طاهری، که تأثیر انقلاب بر خیزش‌های اسلامی و جنبش‌های مقاومت در کشورهای مختلف را مورد بررسی قرار داده است. علاوه بر این، مقاله «فرآیند تحقق تمدن اسلامی از منظر حضرت آیت الله خامنه‌ای» نوشته فرزاد جهان‌بین و مسعود معینی پور، که لازمه تحقق مرحله سوم از زنجیره تمدن نوین اسلامی، جهت نیل به مرحله بعد، را تولید نظریه توسط حوزه علمیه و دانشگاه می‌داند. همچنین، کتاب «آینده نظام بین‌الملل و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران» اثر منوچهر محمدی، که بیان می‌کند برخی مولفه‌های انقلاب اسلامی نظیر تقابل با نظام سلطه و شکل‌گیری اردوگاه جدید مستضعفان در مقابل مستکبران، سبب ایجاد تقابل با غرب گشته، که این امر نقش مؤثری در تحولات آینده جهان و تحقق نظم نوین خوامد داشت. این منابع و سایر مطالعات مرتبط، بستر علمی و نظری مناسبی برای تحلیل جامع و مستند جایگاه انقلاب اسلامی در نظم نوین جهانی فراهم آورده‌اند.

با وجود این مطالعات و پژوهش‌های ارزشمند، به نظر می‌رسد که هنوز جای یک بررسی جامع، روزآمد و تحلیلی با رویکرد تطبیقی و مبتنی بر تحولات جدید جهانی درباره نقش و جایگاه انقلاب اسلامی ایران در نظم نوین جهانی خالی است. به ویژه با توجه به تحولات چند سال اخیر در عرصه بین‌الملل، ضرورت انجام چنین تحقیقی بیش از پیش احساس می‌شود تا بتواند ابعاد جدید و راهبردی این موضوع را برای سیاست‌گذاران، پژوهشگران و علاقه‌مندان روشن سازد.

1. مبانی نظری، مفاهیم و اصطلاحات

تحلیل جایگاه انقلاب اسلامی ایران در نظم نوین جهانی مستلزم واکاوی دقیق مفاهیم کلیدی و مبانی نظری مرتبط با این موضوع است. انقلاب اسلامی، به تعبیر بسیاری از اندیشمندان و با تأکید مقام معظم

رهبری، صرفاً یک رخداد داخلی یا منطقه‌ای نیست، بلکه پدیده‌ای تمدنی و گفتمانی است که با ارائه الگویی جدید از حکمرانی، عدالت‌خواهی و مقاومت، ساختارهای سنتی نظم بین‌الملل را به چالش کشیده است.^۱

1-1 مفهوم نظم نوین جهانی

با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و پایان جنگ سرد، ایالات متحده که در پی رهبری جهان بود، فرصت را مغتنم شمرد و در پی حمله عراق به کویت، سیاست جدیدی را ارائه داد که بر اساس آن، جامعه بین‌المللی تحت یک نظم و نظام نوینی قرار می‌گرفتند که با نظم و نظام پیشین کاملاً متفاوت بود. از همان زمان «نظریه نظم نوین جهانی» مطرح گردید و مورد استقبال برخی از رهبران کشورها، خصوصاً کشورهای غربی، قرار گرفت. البته ایالات متحده، از مدت‌ها پیش از بحران خلیج فارس و پایان جنگ سرد در صدد بود تا رهبری خود را بر جهان تحمیل نماید. با پایان جنگ جهانی دوم، از حاکمیت دولت‌ها کاسته شد و سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در روابط بین‌الملل حاکمیت فزون‌تری کسب نمودند. این روند در ابتدا منجر به بحث «جهانی شدن» در عرصه اقتصاد گردید و سپس به حوزه‌های دیگر تعمیم داده شد. با وقوع حادثه یازده سپتامبر، تردیدهایی در زمینه تحقق نظم نوین جهانی پدید آمد و وجود چنین نظامی را در پرده ابهام قرار داد. در این نوشتار، به نظریه مذکور پرداخته خواهد شد و ماهیت نظم نوین جهانی و ویژگی‌های آن، نقش بازیگران اصلی جهانی در این نظم نوین، چالش‌های فراروی این نظم، دیدگاه‌های موجود در این زمینه و ارتباط جنگ خلیج فارس و پیدایش نظریه نظم نوین روشن خواهد شد.

با اوج‌گیری بحث نظم نوین جهانی تحلیل‌گران سیاسی در پی تعاریف مختلف برآمده‌اند و تاکنون نتوانسته‌اند تعریفی مبتنی بر این واژه را گرد بیاورند، ارائه تعریفی مبتنی بر عقل و واقعیت نیز به بحث‌های مبسوطی نیاز دارد و نیز عده‌ای از صاحب‌نظران همچون زیگنیو برژینسکی مشاور سابق امنیت ملی آمریکا می‌گویند:

نظم نوین جهانی، تاکنون شعار بوده، مطمئن نیستم رئیس‌جمهور هم معنای آن را بداند که چیست ؟

¹ محمدی‌حسینی، جایگاه انقلاب اسلامی ایران در نظم نوین جهانی، ص ۱۷۳

من نمی دانم معنای واقعی آن چیست، در حال حاضر در جهان تنها یک ابر قدرت وجود دارد که آن هم ایالات متحده است. گروهی از نظریه پردازان روابط بین الملل اصطلاح در نظم نوین جهانی و عباراتی در راستای آن را به کار برده اند. که شامل کلماتی جذاب و دلنشین است که برای فریب افکار عمومی ملتها به کار رفته است. جوزف تای، رئیس مرکز بین المللی دانشگاه ها وارد می گوید:

نظام نوین جهانی، امنیت دسته جمعی، وابستگی متقابل کشورها به یکدیگر، متوقف ساختن اقدامات سلطه و یا نه منطقه ای برای جلوگیری از فرو افتادن آمریکا در سراشیب سقوط است، گاه کلمات پر جاذبه راه را بر افکار ساده و روشن سد می کند.^۱

به طور کلی، تعریف نظم نوین جهانی را می توان در سه قالب جای داد.

• از لحاظ دیدگاه ارزشی

ملاک و معیار ارزشی در هر جامعه ای گوناگون است و هر جامعه ای با توجه به عقیده و آداب و رسوم خود این معیارها را مورد توجه قرار می دهد. جرج بوش در مورد تعریف نظم نوین جهانی می گوید:

نظم نوین جهانی می گوید که بسیاری از کشورها با سوابق نامتجانس و همراه با اختلافات می توانند به دور هم جمع شوند، تا از اصل مشترکی پشتیبانی کنند و آن اصل این است که شما با زور کشور دیگر را اشغال نکنید. بنابراین پیدایش نظم نوین جهانی تا حدی که تاکنون نمایان گشته است، با این مفهوم واحد که ما علیرغم اختلافاتی که احتمالاً داشته ایم و مشکلات دو جانبه ای که احتمالاً وجود داشته است می رویم که متحد شویم و در مقابل تجاوز بایستیم.^۲

در واقع نظم نوین جهانی از نظر بوش منوط به ارزش های آمریکا، رهبری آمریکا و نیرومندی آن است.^۳ منافع ملی قدرت ها به معنای رهبری بی چون و چرای آن و احیای فرهنگ و ارزش های آنها در بین

^۱ کریستوفو سید، نظم نوین جهانی و جغرافیای سیاسی اطلاعات، ص 20

^۲ روزنامه ابرار، مورخ ۱۳۷۰/۰۱/۱۱

^۳ روزنامه رسالت، 1370/05/01

• بازخوانی و بازتولید گفتمان انقلابی

بازخوانی آموزه‌های انقلاب و بازتولید گفتمان انقلابی با توجه به تغییرات جهانی و داخلی، ضروری است تا این گفتمان بتواند در عرصه‌های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی کارآمد باشد.^۱ این بازتولید باید به گونه‌ای باشد که پاسخگوی چالش‌های نوین و نیازهای نسل‌های جدید باشد.

• نقش نسل جوان و نخبگان

نسل جوان و نخبگان علمی و فرهنگی، حاملان اصلی تفکر انقلابی در آینده هستند. تربیت این نسل با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، آموزش‌های تخصصی و تقویت روحیه انقلابی، از اولویت‌های راهبردی انقلاب است.^۲ مشارکت فعال این نسل در عرصه‌های علمی، فرهنگی و سیاسی، تضمین‌کننده پویایی و تداوم انقلاب خواهد بود.

• مقابله با تحریف و انحراف

مقابله با تحریف آرمان‌ها و انحراف از مسیر انقلاب، از طریق آموزش، تبیین و نظارت مستمر ضروری است تا انقلاب در مسیر اصلی خود باقی بماند و از آسیب‌های داخلی و خارجی مصون بماند.^۳ این امر نیازمند ساختارهای فرهنگی و نهادی قوی و پاسخگو است.

^۱ قادری کنگاوری، نظریه نظم نوین انقلابی در روابط بین‌الملل، ص ۳۷

^۲ خامنه‌ای، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۴۰۱

^۳ محمدی حسینی، جایگاه انقلاب اسلامی ایران در نظم نوین جهانی، ص ۱۸۷

نتیجه گیری

انقلاب اسلامی ایران به عنوان یک پدیده تاریخی و تمدنی، تحولی عمیق و بی سابقه در ساختارهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران و همچنین نظم بین الملل ایجاد کرده است. این انقلاب با تکیه بر اصول بنیادین توحید، عدالت اجتماعی، استقلال سیاسی و مقاومت در برابر سلطه گری، الگویی نوین از حکمرانی مبتنی بر ارزش های اسلامی و مردمی را ارائه داده که توانسته است نه تنها نظام سیاسی ایران را متحول سازد، بلکه الهام بخش جنبش های آزادی خواهانه، عدالت طلبانه و مقاومت در سطح منطقه و جهان باشد. از منظر مقام معظم رهبری، انقلاب اسلامی موتور محرک مقاومت جهانی علیه استکبار و سلطه گری است که با ایجاد جبهه های مقاومت و تضعیف نظم سلطه گرانه غرب، زمینه ساز شکل گیری نظم نوینی بر پایه عدالت، معنویت و استقلال ملت ها شده است.

تحولات جهانی در دهه های اخیر، از جمله چندقطبی شدن نظم بین الملل، پیشرفت های فناوری و بحران های زیست محیطی، فرصت ها و چالش های جدیدی را برای انقلاب اسلامی رقم زده است. در این میان، انقلاب اسلامی با بهره گیری از ظرفیت های داخلی نظیر نیروی انسانی جوان و تحصیل کرده، اقتصاد مقاومتی، انسجام ملی و دیپلماسی فعال، توانسته است جایگاه خود را در عرصه جهانی تثبیت و گسترش دهد. این ظرفیت ها در کنار گسترش روابط منطقه ای و بین المللی و ترویج گفتمان مقاومت و عدالت، موجب تقویت قدرت نرم انقلاب شده اند.

با این وجود، انقلاب اسلامی با چالش های جدی اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و رسانه ای نیز مواجه است. تحریم های اقتصادی گسترده، فشارهای سیاسی و نظامی، جنگ نرم و هجمه های فرهنگی از جمله موانعی هستند که نیازمند مدیریت هوشمندانه و راهبردهای جامع فرهنگی، اقتصادی و امنیتی می باشند. مقابله مؤثر با این چالش ها مستلزم جهاد تبیین، بازتولید گفتمان انقلابی متناسب با شرایط نوین، و بهره گیری از فناوری های نوین ارتباطی و رسانه ای است.

در نهایت، موفقیت انقلاب اسلامی در حفظ و توسعه جایگاه خود در نظم نوین جهانی، منوط به تداوم تفکر انقلابی، بازتعریف و بازتولید گفتمان مقاومت و عدالت، و همسویی سیاست های داخلی و خارجی با تحولات جهانی است. این روند، انقلاب را قادر می سازد تا ضمن حفظ هویت و اهداف خود، به

عنوان الگویی پایدار، تأثیرگذار و الهام‌بخش در نظم جهانی آینده باقی بماند و مسیر تحقق تمدن نوین اسلامی را با قدرت و استحکام طی کند. لذا، انقلاب اسلامی نه تنها یک تحول سیاسی بلکه یک جریان تمدنی است که می‌تواند به بازتعریف عدالت، استقلال و معنویت در نظام بین‌الملل کمک شایانی نماید.

منابع

- قرآن کریم

1. بزی، عماد، انقلاب اسلامی و نظم نوین جهانی اسلام، مجموعه مقالات کنگره بین المللی تبیین انقلاب اسلامی، 1382 ه. ش.
2. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات مقام معظم رهبری درباره جهاد تبیین و راهبردهای انقلاب اسلامی، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، 1401 ه. ش.
3. خامنه‌ای، سیدعلی، بیانات مقام معظم رهبری درباره صدور انقلاب اسلامی، تهران: دفتر نشر معارف اسلامی، 1390 ه. ش.
4. داوری اردکانی، رضا، سیاست در جهان اسلام، تهران: انتشارات سروش، 1390 ه. ش.
5. رحیم‌پور ازغدی، حسن، نقش جوانان در تمدن‌سازی اسلامی، تهران: مؤسسه فرهنگی فجر ولایت، 1395 ه. ش.
6. خامنه‌ای، سید علی، بیانات مقام معظم رهبری در دیدار میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار، 1401 ه. ش.
7. زمانی، سیدمهدی، انقلاب اسلامی ایران و بیداری اسلامی، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، 1399 ه. ش.
8. علم‌الهدی، احمد، انقلاب اسلامی نظم نوین جهانی را تحت تاثیر قرار داد، خبرگزاری ایرنا، 1402 ه. ش.
9. فرانسیس فوکویاما، پایان تاریخ و آخرین انسان، ترجمه: احمد تدین، تهران: نشر نی، 1383 ه. ش.
10. فیضی، علی، جنگ نرم؛ ابعاد، ابزارها و راهبردهای مقابله، قم: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، 1392 ه. ش.

11. قادری کنگاوری، روح‌الله، نظریه نظم نوین انقلابی در روابط بین‌الملل؛ مبتنی بر گفتمان مقاومت و دیپلماسی نهضتی، دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی، 1399 ه. ش.
12. قادری، رضا، دیپلماسی مقاومت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، 1397 ه. ش.
13. کریستوفو سید، نظم نوین جهانی و جغرافیای سیاسی اطلاعات، ترجمه: حیدر مختاری و حسین مرادی مقدم، تهران: انتشارات چاپار، چاپ اول، 1388 ه. ش.
14. محمدی، منوچهر، اقتصاد مقاومتی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، 1396 ه. ش.
15. محمدی، منوچهر، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران: سمت، 1398 ه. ش.
16. محمدی‌حسینی، محمدرضا، جایگاه انقلاب اسلامی ایران در نظم نوین جهانی، مجموعه مقالات چهارمین سمینار بررسی سیره نظری و عملی حضرت امام خمینی(س)، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، 1373 ه. ش.
17. نوآم چامسکی، قدرت شکننده آمریکا، ترجمه: محمدی کاوند، تهران: اطلاعات، 1391 ه. ش.
18. واعظی، سید سعید، جنگ نرم و رسانه‌ها، تهران: نشر معارف، 1396 ه. ش.